

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

بیانیه کام دوم انقلاب اسلامی (13)

(معرفی ابعاد سبک زندگی ایرانی اسلامی)

براهین و دلایل عقلی حجاب

(تفاوت روان‌شناختی میان زن و مرد، حفظ هویت، حفظ سلامت جسم و روح)

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب‌سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: مهدی ناجی

□ نکات برجسته

- همیشه خواسته‌ایم مسائل حجاب را با زور قانون حل کنیم؛ فکر می‌کنیم تبیین یا توضیح یا اطلاع‌رسانی کفایت می‌کند؛ در صورتی که زور قانون زور خیلی زیادی نیست.
- زور فرهنگ، باورسازی‌ها و ایجاد تمایلات، زور زیادی است و می‌تواند این کار را بکند.
- چون نتوانسته‌ایم به اندازه کافی فیلم، رمان، در طراحی پارچه و بحث‌های الگوسازی که می‌تواند یک پدیده را تبدیل به یک هنجار کند؛ توفیقات زیادی داشته باشیم.
- دنیای امروز با سرمایه‌گذاری‌های جدی اما مبتنی بر فرهنگ انسان‌محوری کار را جلو می‌برند.
- مهمترین دلیل عقلی پوشش و حجاب می‌تواند سلامت و بهداشت روانی افراد و حفظ کیان خانواده به معنای درست آن باشد.
- حد حجاب به تفاوت روانشناختی زن و مرد برمی‌گردد.
- ما الگوهای درست و کاملی در مساله حجاب طراحی نکردیم و طبیعتاً جامعه را صرفاً با قانون یا یادآوری قانون نمی‌شود به سمت تمایل یا حرکت عاشقانه‌ای نسبت به مضمون آن قانون متقاعد کرد.
- اساساً حجاب یک فرصت تربیتی بزرگ است؛ آدم‌هایی که پوشش خوبی دارند برای اینکه اعتقادات بهتر و صحیح‌تری را در خودشان پیروانند؛ معمولاً مهیا‌ترند.
- محدودیت‌های محرم و نامحرم را تحت عنوان حجاب از آن یاد می‌کنیم. حجاب هم یک حق و هم یک تکلیف است.
- حجاب 4 مرحله "گفتاری، رفتاری، لمس و تماس و لباس و پوشش" دارد.
- انسان‌ها هرچقدر از خداترسی و پارسایی فاصله بگیرند حتماً نسبت به مساله حجاب ضعیف‌تر و فقیرتر و آسیب‌پذیرتر می‌شوند.

□ مقدمه

پوشش و حجاب فرصتی است برای صیقل خوردن گوهر انسانی و روابط انسانی که اتفاقاً بر آن تاکید است و از نگاه خداوند متعال جامعه یک خانواده است. خلق عیال خداوند هستند به تعبیر روایات که اگر روابط شان بخواهد در یک بستر سالم و رو به رشدی شکل بگیرد این محدودیت‌های محرم و نامحرم که ما تحت عنوان حجاب از آن یاد می‌کنیم مطرح شده است. در این چارچوب در مصاحبه پژوهشی با: **حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر، موضوع "براهین و دلائل عقلی حجاب و عفاف"**، را با هدف بررسی ابعاد روانشناختی، هویتی و دینی حجاب و عفاف، و به دست دادن فضا یا نقشه‌هوائی حجاب در مناسبات انسانی در دو بعد مفهومی و سخت افزاری (امکان اجتماعی بودن انسان و تاکید بر طبیعت مدنی بودن انسان) با طرح سئوالات زیر مورد بررسی و واکاوی قرار دادیم:

1- مفهوم حجاب چیست؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: از نگاه معرف دینی و خداوند متعال، جامعه یک مجموعه منسجم و به هم پیوسته و اصل بر این است که انسان‌ها ارتباطات وسیعی داشته باشند و این ارتباطات‌شان مبتنی بر اخلاق، دوستی، الفت و اخوت باشد.¹ اصل این است که جامعه یک خانواده تلقی بشود و روابط پیرامون افراد این خانواده مبتنی بر اصول انسانی و اصول اعتقادی و شخصیتی باشد. بحث حجاب که مطرح شده است در واقع امکان یک ارتباط سالم، صحیح، بی‌پیرایه و بی‌شائبه را دارد فراهم می‌کند. حجاب عبارت است از ارتباط فعال انسان‌ها که مبتنی بر غرایز و جنسیت و اینها نباشد. حجاب هم 4

1 - تعبیر قرآن: **إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ**. (حجرات، 10): در حقیقت مؤمنان با هم برادرند پس میان برادرانتان را سازش دهید و از خدا پروا بدارید؛ امید که مورد رحمت قرار گیرید.

مرحله است. یک مرحله‌اش: مرحله گفتاری است.^۱ یک مرحله‌اش: مرحله رفتاری است.^۲ یک مرحله‌اش: مرحله لمس و تماس است. و مرحله چهارم: مرحله لباس و پوشش است.

در سه مرحله «گفتار، رفتار و لمس» زن و مرد صد درصد مشترک هستند. که نباید ارتباطشان ارتباطات غریزی و مبتنی بر جنسیت باشد. در مرحله پوشش که ما مسامحتا به آن می‌گوییم حجاب زن‌ها چون طبیعتا زیبایی بیشتری دارند و مردها هم از طریق چشم و نگاه ممکن است این حریم برای آنها آسیب بخورد؛ پوشش گسترده‌تری برای آنها پیش بینی شده است. پس در یک کلمه حجاب امکان یک ارتباط فعال و سالمی است که آن ارتباط فعال و سالم را خدای متعال می‌پسندد. این فضا و حریم نگه داشتن و مرزهای عاطفی، اخلاقی، بصری و رفتاری را خداوند متعال خواسته که انسان‌ها رعایت کنند. بخشی از بحث پوشش: جنبه ایجابی دارد؛^۳ و بخشی از بحث پوشش هم جنبه نفی و سلبی دارد. بحث پوشش انجام دادن یک سری کارها در کنار انجام ندادن یکسری کارها است.^۴

2- حجاب در اجتماع چه کار کردی دارد؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: به لحاظ اجتماعی، آنجایی که این حریم‌ها شناسایی نشده و مورد احترام قرار نگرفته است؛ می‌بینیم که ارتباطات سوبیه‌های غیراخلاقی، سودگرایانه، منفعت‌طلبانه و هوس پرستانه پیدا کرده است. طبیعتا در این میدان هم چه انسان‌ها که عواطف و احساساتشان در معرض آسیب‌های جدی قرار نمی‌گیرد. دنیای امروز دنیایی است که حافظه‌اش پر است از خاطرات تلخی که راجع به این حرمت نگه نداشتن در فضای ارتباطات است؛ این خاطرات تلخ در ذهن انسان‌ها بسیار پررنگ و گزنده وجود دارد. مفهوم کلی حجاب یک حق و در عین حال یک تکلیف است.^۵

3- حجاب در چارچوب قانون و فرهنگ چگونه معنا پیدا می‌کند؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: همیشه خواسته‌ایم مسائل را با زور قانون حل کنیم؛ فکر می‌کنیم تبیین یا توضیح یا اطلاع‌رسانی کفایت می‌کند؛ در صورتی که زور قانون زور خیلی زیادی نیست. زور فرهنگ، باور-سازی‌ها و ایجاد تمایلات، زور زیادی است و می‌تواند این کار را بکند. در مسئله حجاب بصورت طبیعی در مجامعی که جوان‌ها هستند مانند دانشگاه، میل ابتدایی به این سمت است که توجه به جنس مخالف، جزء جاذبه‌های یک شخص می‌تواند باشد. اگر

- 1- فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ (احزاب؛ 32) : پس زنه‌ها نازک و نرم با مردان سخن نگویند؛ مبدا آن که دلش بیمار (هوا و هوس) است به طمع افتد.
- 2- وَ لَا يَضْرِبْنَ بَأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ (نور؛ 31) : به گونه‌ای راه نروند که با نشان دادن زینت‌های خود باعث جلب توجه نامحرم شوند. و آن طور پای به زمین نزنند که خلخال و زیور پنهان پاهایشان معلوم شود.
- 3- قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ . (نور؛ 30) : به مردان با ایمان بگو دیده فرو نهند و پاکدامنی ورزند که این برای آنان پاکیزه تر است. زیرا خدا به آنچه می‌کنند آگاه است.
- 4- وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ . (نور، 31) : و به زنان با ایمان بگو چشمهای خود را (از نگاه هوس‌آلود) فروگیرند، و دامان خویش را حفظ کنند و زینت خود را -جز آن مقدار که نمایان است- آشکار نمایند و (اطراف) روسری‌های خود را بر سینه خود افکنند (تا گردن و سینه با آن پوشانده شود)، و زینت خود را آشکار نسازند مگر برای شوهرانشان، یا پدرانشان، یا پسرانشان، یا پسران همسرانشان، یا برادرانشان، یا پسران برادرانشان، یا پسران خواهرانشان، یا زنان هم‌کیشانشان، یا بردگانشان [کنیزانشان]، یا افراد سفیه که تمایلی به زن ندارند، یا کودکانی که از امور جنسی مربوط به زنان آگاه نیستند؛ و هنگام راه رفتن پاهای خود را به زمین نزنند تا زینت پنهانشان دانسته شود (و صدای خلخال که برپا دارند به گوش رسد). و همگی بسوی خدا بازگردید ای مؤمنان، تا رستگار شوید!
- 5- حجاب هم حق و هم تکلیف: از این منظر کسانی که مراعات می‌کنند حقوقی را استیفا می‌کنند که حق انسانیت در ارتباطاتشان است. و هم تکلیف خودشان را پرداخت می‌کنند و بیان می‌کنند که دیگران آنهایی که به تعبیر قرآن: (فی قلوبهم مرضٌ فزادهم الله مرضاً ولهم عذابٌ أليمٌ بما كانوا يكذبون. بقره، 10) : در دل‌های آنان یک نوع بیماری است؛ خداوند بر بیماری آنان افزوده؛ و به خاطر دروغ‌هایی که می‌گفتند، عذاب دردناکی در انتظار آنهاست.) فی قلوبهم مرض است؛ آن دامنه تخریبی‌شان گسترده نشود.

بخواهیم این لذتها و این جاذبه‌ها را مدیریت کنیم و تغییر بدهیم؛ **نیاز به قدرت بزرگ فرهنگ دارد**. این کاری سخت اما انجام شدنی است. فقط باید تبدیل به فرهنگ شود؛ در مورد آن به لحاظ رفتاری می‌شود فرهنگ‌سازی کنیم. **چون نتوانسته‌ایم به اندازه کافی فیلم، رمان، در طراحی پارچه و بحث‌های الگوسازی که می‌تواند یک پدیده را تبدیل به یک هنجار کند؛ توفیقات زیادی داشته باشیم.**

4- وضعیت اعتقاد به حجاب در جامعه ما چگونه است؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: اکثریت جامعه معتقد به حجاب هستند. و به آن به عنوان یک پدیده مثبت نگاه می‌کنند؛ اما تمایلاتی که باید شکل می‌گرفت تا آن فکر و آن علم به یک هنجار تبدیل شود؛ اتفاق نیفتاده است؛¹ ضمن اینکه در فضای جامعه جهانی دعوت به عربی، خودنمایی، تبرج با زبان‌های بسیار گوناگون و جاذبه برانگیز اتفاق افتاده است. هالیوود که مهندسی فرهنگی دنیا را انجام می‌دهد؛ یکی از پایه‌های اصلی‌اش عربی است. ستاره‌ها و سوپر استارها در هالیوود مخصوصاً خانم‌ها یا حتی هنرپیشه‌های مرد، اگر به درجاتی از وقاحت و دریدگی در روابط زن و مرد نرسند؛ حتما نمی‌توانند یک ستاره همیشه درحال فروغ باشند؛ و حتما حذف خواهند شد. **دنیای امروز با سرمایه‌گذاری‌های جدی اما مبتنی بر فرهنگ انسان‌محوری کار را جلو می‌برند؛** با وجود آنکه حتی جاهایی کارهای برعکس و اشتباه در مورد مساله حجاب مانند: تحکم، تحمیل و اجباری بودن صورت گرفته است و از آنطرف هم طراحی‌های پر از جاذبه که برای بی‌توجهی و بی‌اعتنایی نسبت به این پدیده وجود دارد.

5- به نظر شما مهمترین برهان عقلی برای رعایت حجاب چیست؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: تنها برهان عقلی حجاب همین است که قرآن هم به آن اشاره می‌کند. اینکه شخص از جاذبه‌های انحرافی پاکیزه می‌ماند. کسی که می‌خواهد کار کند؛ مطالعه کند؛ فعالیت ورزشی انجام دهد؛ حتما باید از جاذبه‌های انحرافی در امان بماند یکی از جاذبه‌های بزرگی که می‌تواند انسان‌ها را از اهداف مهمی که دارد منصرف کنند مسائل جنسیتی است. به عبارت دیگر مهمترین بحران عقلی این است که بهداشت روانی و بهداشت عاطفی آحاد جامعه با رعایت نکردن این حریم‌ها به مخاطره می‌افتد. جاذبه‌های جنسیتی می‌تواند دروازه‌اش رعایت نکردن حجاب باشد.

6- حجاب چگونه می‌تواند از خانواده حراست کند؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: حجاب یکی از مهمترین حریم‌ها در جامعه است که خانواده را به سلامت و امنیت حراست می‌کند؛ بدحجابی، بی‌حجابی و خودنمایی‌ها می‌تواند مساله تشکیل خانواده را، دچار چالش‌های جدی کند؛ و سن ازدواج را افزایش دهد. از طرف دیگر تبرج‌ها و خودنمایی‌ها سبب می‌شود خانواده‌های که مخصوصاً در آنها ناهماهنگی، آسیب‌دیدگی و اختلالات زناشویی شکل بگیرد. بدحجابی و بی‌حجابی باعث می‌شود؛ از آسیبی که وجود دارد به سرعت، بهانه فروپاشی عاطفی خانواده شکل بگیرد. **پس مهمترین دلیل عقلی پوشش و حجاب می‌تواند سلامت و بهداشت روانی افراد و حفظ کیان خانواده به معنای درست آن باشد.**

1 - پژوهشی که در سطح کشور در سال 95 (با انتشارات محدود) انجام شده است: 47/2 درصد زنان گفته‌اند باید از انواع چادر استفاده کنند؛ که از این تعداد 16/7 درصد معتقدند زنان باید چادر مشکی داشته باشند. 88/9 درصد از زنان پاسخگو به حجاب اعتقاد دارند. 6/1 درصد اعتقادی به حجاب ندارند و 5 درصد هم در مورد حجاب مرد هستند. از پاسخگویان خواسته‌اند پاسخ خود را در مورد این جمله بگویند: اصل این است که آدم دلش پاک باشد نه اینکه حجاب کاملی داشته باشد. 65/1 درصد مخالف یا کاملاً مخالف هستند(دلش پاک باشد ولی حجابش را هم رعایت کند).. 15/6 مرد هستند. 29/3 درصد موافق یا کاملاً موافق هستند. 81/4 درصد موافق یا کاملاً موافق هستند که حجاب یک اصل دینی و جزء ضروریات دین است. 10/5 درصد در این زمینه مرد هستند. درباره این که آدم می‌تواند مسلمان باشد اما حجاب نداشته باشد. 73/8 درصد گفته‌اند اینکه هم آدم می‌تواند مسلمان باشد و هم حجاب نداشته باشد کاملاً مخالف یا مخالف هستند.

7- نگاه به حجاب از بعد روانشناختی چگونه است؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: از سویی چون زن‌ها معدل زیبایی آنها بیشتر از معدل زیبایی مردان است؛ از سوی دیگر به لحاظ بافت روانشناختی در مساله جنس مخالف، مردها چشم‌ناز و ظاهر برای آنها خیلی مهمتر است. در بحث پوشش زنان زیبایی بیشتر دارند لذا نسبت به حجاب حق و تکلیف بیشتری هم دارند. و باید نسبت به آقایان مقدار بیشتری از بدن را بپوشانند. **حد حجاب به تفاوت روانشناختی زن و مرد برمی‌گردد.** زن همواره باید در جایگاه مطلوب بودن قرار بگیرد. در نوع جوامع انسانی مرد به خواستگاری زن می‌رود؛ مرد باید از خود قابلیت‌های نشان دهد تا بتواند خاطر او را بدست آورد و رضایت او را جلب کند. زن علاوه بر اینکه باید مطلوب و معشوق باشد؛ طبیعتاً باید در مورد در دسترس نبودنش هم باید برنامه ریزی کند. **شهید مطهری در کتاب حجاب‌شان این مطلب را می‌گویند که اساساً حجاب به این معنا است؛ که دسترسی به زن آسان و رایگان نیست. زن گرانبه است و اگر مردی بخواهد حتی موی او را ببیند؛ این جز با پشت سر گذاشتن مراحل و اثبات شرایطی برایش میسر نخواهد بود.**

□ کلام آخر

حجاب و پوشش یک فرصتی است برای صیقل خوردن گوهر انسانی و روابط انسانی که اتفاقاً بر آن تاکید شده است. از نگاه خداوند متعال جامعه یک خانواده است. خلق عیال خداوند هستند و به تعبیر روایات اگر روابطشان بخواهد در یک بستر سالم و رو به رشدی شکل بگیرد؛ این محدودیت‌های محرم و نامحرم که تحت عنوان حجاب از آن یاد می‌کنیم مطرح شده است. حجاب هم یک حق و هم یک تکلیف است که کاملاً بین زن و مرد مشترک است. بجز بحث پوشش که در مورد زن قدری گسترده‌تر است. شخصی که حجاب را رعایت می‌کند به معنای دقیق کلمه‌اش از مرزهای شخصیتی خودش به عنوان یک انسان، صیانت می‌کند.

نکته دیگر اینکه ما متاسفانه الگوهای درست و کاملی در مساله حجاب طراحی نکردیم و طبیعتاً جامعه را صرفاً با قانون یا یادآوری قانون نمی‌شود به سمت تمایل یا حرکت عاشقانه‌ای نسبت به مضمون آن قانون متقاعد کرد.

نکته دیگر اینکه حتماً آن سوی ماجرا کسانی هستند که هم به دلایل ایدئولوژیک هم به دلایل اقتصادی و تجاری بسیار پرکار روی بحث عریانی و در بحث تبرج و گریز از حجاب دارند کارهای جدی می‌کنند. و رفتار آنها رفتار سنگین و سهمگین و پیگیری است؛ این رفتار را در درجه اول نمی‌شود برطرف کرد؛ مگر با تقویت شاخصه معنویت. انسان‌ها هرچقدر از خداترسی و پارسایی فاصله بگیرند حتماً نسبت به مساله حجاب ضعیف‌تر و فقیرتر و آسیب پذیرتر می‌شوند.

نکته دیگر اینکه اساساً حجاب یک فرصت تربیتی بزرگ است؛ آدم‌هایی که پوشش خوبی دارند برای اینکه اعتقادات بهتر و صحیح‌تری را در خودشان بپرورانند؛ اینها معمولاً مهیا هستند.